
РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.48 : 007

DOI <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.7.17>

Xumra O.B.

кандидат економічних наук, доцент,

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3558-749X>

Khytra Olena

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

СИНЕРГЕТИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТУРИСТИЧНОГО РАЙОНУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ

SYNERGETIC CONTEXT OF TOURIST ZONING IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TOURIST DESTINATIONS

У статті крізь призму теорії синергетики і самоорганізації досліджуються ключові аспекти туристичного районування як послідовного процесу просторового впорядкування інформації з метою відносного зниження хаотичності туристської поведінки. Туристичне районування асоціюється з виведенням туристичних систем різного ієрархічного рівня на найбільш виграшній аттрактор, що, по суті, означає забезпечення руху до встановлених цілей розвитку туристичної галузі. Процес туристичного районування повинен орієнтуватися на цілі сталого розвитку та максимальне використання синергетичного потенціалу туристичної системи, під яким запропоновано розуміти здатність системи демонструвати стрибкоподібне зростання якості задоволення туристських і рекреаційних потреб в умовах найповнішого використання наявних природних і історико-культурних ресурсів, матеріально-технічних, організаційно-економічних, фінансово-інвестиційних, інтелектуальних та інших чинників розвитку туризму з одночасною реалізацією комерційних інтересів господарюючих суб'єктів та дотриманням природоохоронних норм.

Ключові слова: просторово-галузевий синергізм, самоорганізація, синергетичний потенціал, сталий розвиток, туристична система, туристичне районування.

В статье сквозь призму теории синергетики и самоорганизации исследуются ключевые аспекты туристического районирования как последовательного процесса пространственного упорядочения информации с целью относительного снижения хаотичности туристского поведения. Туристическое районирование ассоциируется с выводом туристических систем разного иерархического уровня на наиболее выигрышный аттрактор, что означает обеспечение удовлетворения к поставленным целям развития отрасли туризма. Процесс туристического районирования должен ориентироваться на цели устойчивого развития и максимальное использование синергетического потенциала туристической системы, под которым предлагается понимать способность системы демонстрировать скачкообразное увеличение качества удовлетворения туристских и рекреационных потребностей в условиях полного использования имеющихся природных и историко-культурных ресурсов, материально-технических, организационно-экономических, финансово-инвестиционных, интеллектуальных и других факторов развития туризма с одновременной реализацией коммерческих интересов хозяйствующих субъектов и соблюдением природоохранных норм.

Ключевые слова: пространственно-отраслевой синергизм, самоорганизация, синергетический потенциал, устойчивое развитие, туристическая система, туристическое районирование.

Strategic management and analysis of the tourism industry, planning and forecasting of its development require a profound knowledge of the regional features of the spatial distribution of tourist resources. The purpose of the study is to substantiate the feasibility of applying a synergetic methodology in the processes of tourist zoning in the context of ensuring the optimal level of order of the tourism system in terms of sustainable development. Abstract and logical method has been used in the study to clarify the essence of the concept of "tourist zoning"; comparison has been used to clarify the differences of tourist taxa of different hierarchical levels; analysis and synthesis has been used to determine the structure and justify the integrity of the tourist system; hypothetical and deductive method has been used to formulate and further test the hypothesis about the feasibility of applying synergetic principles in tourism zoning. From the point of view of synergetics, tourist zoning involves a consistent process of spatial organization of information in order to relatively reduce the chaos of tourist behavior. Tourist zoning is associated with the introduction of tourist systems of different hierarchical levels to the most profitable attractor, which, in essence, means providing movement to the established goals of the tourism industry. At the same time, various fluctuation influences can change the nature of regional specialization, the rating of recreational centres and tourist and excursion cities, the direction of "landscape and route corridors". In the functioning of tourist destinations there are signs of increasing entropy associated with the phenomenon of "tourist overstrain", and at the same time counteracting them in the form of negative entropy, focused on optimizing tourist flows and reducing the load on certain areas. The process of tourist zoning should be focused on the goals of sustainable development and maximum use of the synergetic potential of the tourist system. It has been suggested to consider the achievement of the effect of "spatial and sectoral synergy" in tourism as an important criterion for the success of tourist zoning. The practical value of the research results is in outlining the directions of optimization of the procedure of tourist zoning in the conditions of permanent spatial transformations that take place on the basis of self-organization of tourist destinations.

Key words: *spatial and sectoral synergy, self-organization, synergetic potential, sustainable development, tourist system, tourist zoning.*

Постановка проблеми. Своїм походженням туризм зобов'язаний різноманітності географічних районів світу і прагненням людей із цим розмаїттям ознайомитися. Цілі, види і форми подорожей, а також вибір маршруту тісно пов'язані як із мотиваційною сферою поведінки кожної людини, так і з географічними особливостями окремих територій.

Стратегічне управління й аналіз галузі туризму, планування і прогнозування її розвитку потребують ґрунтовних знань про регіональні особливості просторового розміщення туристично-рекреаційних ресурсів. Саме такі знання генерує туристично-рекреаційне районування як інструмент багатоаспектного аналізу і дослідження регіональних соціально-економічних систем. Інформація про регіональні особливості туристичної індустрії та її місцевий потенціал украй необхідна під час прийняття управлінських рішень та розроблення економічної політики на рівні держави, регіону чи підприємства [1].

Водночас туризм слід розглядати як складну людинорозмірну інтегровану сферу, управління якою потребує урахування економічних, соціально-культурних та екологічних критеріїв. Тому важливим завданням туристичних компаній є розроблення систем і процедур привнесення до менеджменту ідей сталості та визначення напрямів діяльності з метою реалізації принципів сталого розвитку туризму [2, с. 127]. Сталий розвиток туризму – це «розвиток, який дає змогу повною мірою задовольнити потреби туристів у теперішньому часі, ураховуючи інтереси туристської дестинації щодо розширеного відтворення власного ресурсного потенціалу у майбутньому» [3, с. 69].

Виразними ознаками сучасного суспільства є масштабність туристичної діяльності та її просторова безмежність. Це, своєю чергою, загострює питання, пов'язані з перенасиченням туристами певних дестинацій, некомфортністю проживання місцевих жителів, іншими соціально-економічними, екологічними, культурними та інфраструктурними проблемами [4]. Подолання негативних тенденцій, створення систем-

них та комплексних передумов для сталого розвитку туризму є одним із пріоритетних напрямів забезпечення сталого розвитку країни [5].

На нашу думку, принципи сталого розвитку туристичних дестинацій повинні бути покладені в основу туристичного районування, в якому тісно переплітаються географічні, економічні, соціальні та екологічні аспекти, і це є ознакою міждисциплінарного синергетичного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання туристичного районування вперше було поставлене в Україні у 60-х роках ХХ ст. Утім, остаточно цей напрям сформувався у 80–90-ті роки ХХ ст., коли такі дослідження з вузькогалузевих трансформувалися у комплексні.

Сьогодні проблематиці туристичного районування території присвячено багато праць у таких галузях, як географія, економіка, розміщення продуктивних сил тощо. Зокрема, О.О. Бейдик [1] розробив методику аналізу рекреаційно-туристичних ресурсів території України з виходом на її ресурсно-рекреаційне районування та паспортизацію регіонів. Г.П. Скляр і Н.М. Карпенко [2], У.В. Ткач [3], Д.О. Осітнянко і Т.Ю. Примак [5] проаналізували вплив принципів сталого розвитку на туристичну індустрію. А.Г. Охріменко і Н.А. Опанасюк [4] розкрили основні передумови перетуризму та обґрунтували напрями запобігання цьому явищу. Ю.І. Гайда та В.І. Люк [6] виконали узагальнення методологічних концепцій туристично-рекреаційного районування України та апробацію емпірично-статистичного підходу з використанням широкого комплексу кількісних і якісних районоутворюючих показників. В.В. Горун [7] проаналізувала теоретико-концептуальні основи рекреаційного районування для різних територій із використанням таксономічних одиниць різних рівнів ієрархії. О.В. Мілінчук і Л.О. Горшкова [8] розглянули порядок організації туристичного районування на прикладі Болгарії. О.І. Ніколаєва [9] розкрила систематику форм територіальної організації рекреаційного господарства регіону, відобразивши суспільно-географічну характеристику рекреаційних таксонів різного рівня. А.А. Романова та Е.В. Щепанський [10] обґрунтували необхідність проведення районування для визначення стратегічних напрямів просторового розвитку туристично-рекреаційних районів. В.В. Шулик [11] систематизував теоретичні основи і запропонував практичні рішення з районування територій.

Дослідження у сфері туризму потребують інструментарію багатьох наук. Погоджуємося з думкою Л. Ткачук, що міждисциплінарний підхід дає змогу врахувати вплив численних чинників територіальної організації та розвитку туризму, відобразити його вплив на різні сфери суспільства (економічну, політичну, соціальну, духовну) [12, с. 109]. Американські дослідники Ч. Голднер і Б. Рітчі [13] наполягають на тому, що дослідження феномену туризму має здійснюватися з урахуванням історичного, географічного, інституційного, соціологічного, управлінського, економічного, системного підходів. Із цим погоджується А.М. Гаврилюк [14], указуючи на синергію означених підходів.

За нашим переконанням, міждисциплінарний синергетичний підхід може бути використаний у процесі туристичного районування з метою більш повного урахування різноманітних критеріїв, взятих за основу під час виділення туристичних таксонів різного ієрархічного рівня.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування доцільності застосування синергетичної методології у процесах туристичного районування у контексті забезпечення оптимального рівня впорядкованості системи туризму в умовах сталого розвитку територій.

Виклад основного матеріалу. Сучасний туризм є складною, багатоаспектною сферою суспільного буття, що пов'язана з економікою, культурою, політикою, рекреацією, освітою, спортом, духовним розвитком особистості. Системність туризму пов'язують

із взаємодією різних суспільних інститутів, які розробляють та реалізують комплексні туристичні послуги. Водночас суб'єктивно опосередкований характер туризму проявляється через його антропоцентричний складник, який охоплює різні соціальні спільноти та індивідуально кожного туриста – суб'єкта туристичної сфери [14, с. 34–35].

За нашим переконанням, туристичній системі також властива фрактальність, пов'язана з її розщепленням на множини ієрархічно організованих підсистем. Усвідомлення фрактальності системи ґрунтується на визнанні правомірності існування в ній структур найрізноманітніших форм, типів, рівнів, які забезпечують величезну різноманітність взаємодій, максимально сприяючи інтенсифікації обмінних процесів [15, с. 33]. Ще однією невід'ємною характеристикою цієї системи є коеволюційність, що передбачає узгоджений перебіг у часі характерних для системи процесів, збіг у різних підсистем (економічних, соціальних, природних) трансформаційних циклів розвитку. Сприяючи збереженню розмаїття системи, коеволюція вважається єдиною можливим принципом досягнення стійкого розвитку [15, с. 47].

Ієрархічна таксономія рекреаційно-туристичної діяльності характерна для складної рекреаційно-туристичної системи, в якій існує поділ безлічі її елементів на підмножини різних рівнів – підсистеми, що володіють властивістю цілісності, певним ступенем саморегулювання і пов'язані багатоступінчатими відносинами підпорядкування підсистем одних рівнів іншим, більш високим [9, с. 217]. З одного боку, наявність ієрархії є ознакою високого рівня організації, більшої функціональності та економічності, а з іншого – ієрархія звужує можливості та гнучкість системи [15, с. 35].

Проектування туристично-рекреаційних систем у регіонах базується на виділенні різних композиційних, функціональних і планувальних елементів [11, с. 437]. Серед таких елементів доцільно виділити композиційні типи: ареали (тотожні поняттю рекреаційного регіону); ядра – функціонально-економічні та містобудівні центри районів і зон; осі – ландшафтно-маршрутні коридори, що зв'язують між собою ареали і ядра в єдиний територіальний каркас; локуси (тотожні поняттю рекреаційного пункту). Наведені понятійно-термінологічні визначення є відносно впорядкованою системою щодо об'єктів рекреаційного районування та їх структуризації [7, с. 164] (рис. 1).

Рис. 1. Композиційні типи елементів туристично-рекреаційних систем, що використовуються у процесі туристичного районування

Джерело: розроблено автором на основі [7, с. 164]

У загальному розумінні під районуванням розуміється процес багатofакторного поділу території на множину непересічних цілісних районів, що є компактним згущенням деяких вихідних чарунок у просторі [11, с. 439]. Це послідовний процес просторового впорядкування інформації, що дає змогу комплексно оцінити особливості розміщення досліджуваних явищ і об'єктів та їх територіальної організації [6]. Районування допомагає раціонально організувати стратегічне управління розвитком туристичної індустрії та характеризується відповідною системністю, комплексністю й пропорційністю розвитку з найповнішим використанням природних та економічних умов [10, с. 207].

Туристичне районування – це процес розчленовування території, за якого райони ідентифікуються за наявністю в них особливих рекреаційних ознак і виділяються туристичні райони, що відрізняються один від одного набором і ступенем чіткості ознак [11, с. 437]. Рекреаційним районуванням вважають поділ території на окремі комплексні ієрархічні таксономічні одиниці, які диференціюються за спеціалізацією рекреаційного обслуговування, структурою рекреаційних ресурсів і напрямками їх освоєння та охорони [1]. Таке районування проводиться з метою забезпечення оптимального функціонування територіальних рекреаційних систем і виконання ними економічних, географічних, екологічних, генетичних, соціальних функцій [6].

Під туристично-рекреаційним районуванням розуміють специфічний вид економічного районування, який полягає у поділі території країни (регіону), що виходить з об'єктивних закономірностей територіальної спеціалізації та розвитку соціально-економічних систем, формування та функціонування туристично-рекреаційних комплексів різних масштабів і структури, необхідності збереження й відтворення туристично-рекреаційного потенціалу, є передумовою стратегічного планування, програмування та проведення ефективної державної (регіональної) політики [10, с. 205].

Рекреаційне районування (зонування) регіону розробляють за його територіальними дестинаціями, що являють собою комплексні географічні характеристики умов і ресурсів рекреаційно-туристичної діяльності на макрорегіональному рівні [9, с. 219]. Макртуристичне районування необхідне для кращої просторової організації сфери туризму, здійснення політики її регіонального розвитку та вдосконалення управління туристичною діяльністю [11, с. 437]. Синергетичну інтерпретацію цього процесу відображено на рис. 2.

На локальному та мікрорегіональному рівнях об'єкти рекреаційно-туристичної діяльності виділяють за окремими видами і формами рекреації. Такими, зокрема, є рекреаційно-туристичні об'єкти та рекреаційні осередки – місця масового неорганізованого, самодіяльного (некомерціалізованого) відпочинку. Туристичні функції таких об'єктів і таксонів найпростіші: знайомство з туристичними об'єктами та масовий неорганізований відпочинок.

Отже, можна констатувати, що на початкових етапах виділення туристичних таксонів домінують тенденції самоорганізації, що означають спонтанне структурування хаотичних процесів, упорядкування внутрішньої структури, потоків речовини, енергії, інформації в результаті кооперативних дій та зв'язків компонентів системи [15, с. 47]. Поки що поведінка туристів і, відповідно, туристські потоки носять хаотичний характер.

На наступних рівнях організації поширені вже організаційно-економічні форми: рекреаційно-туристичні центри, туристично-екскурсійні міста, курортні центри та райони. Поява цих форм певною мірою є результатом проходження туристичною системою точки біфуркації, унаслідок чого вибирається певний атрактор розвитку, яким, по суті, виступає стратегічний орієнтир розвитку окремих туристичних дестинацій. З іншого боку, атракторами можна вважати туристично-рекреаційні ресурси, які спонукають туристів та рекреантів відвідати ті чи інші регіони. Завдяки інформацій-

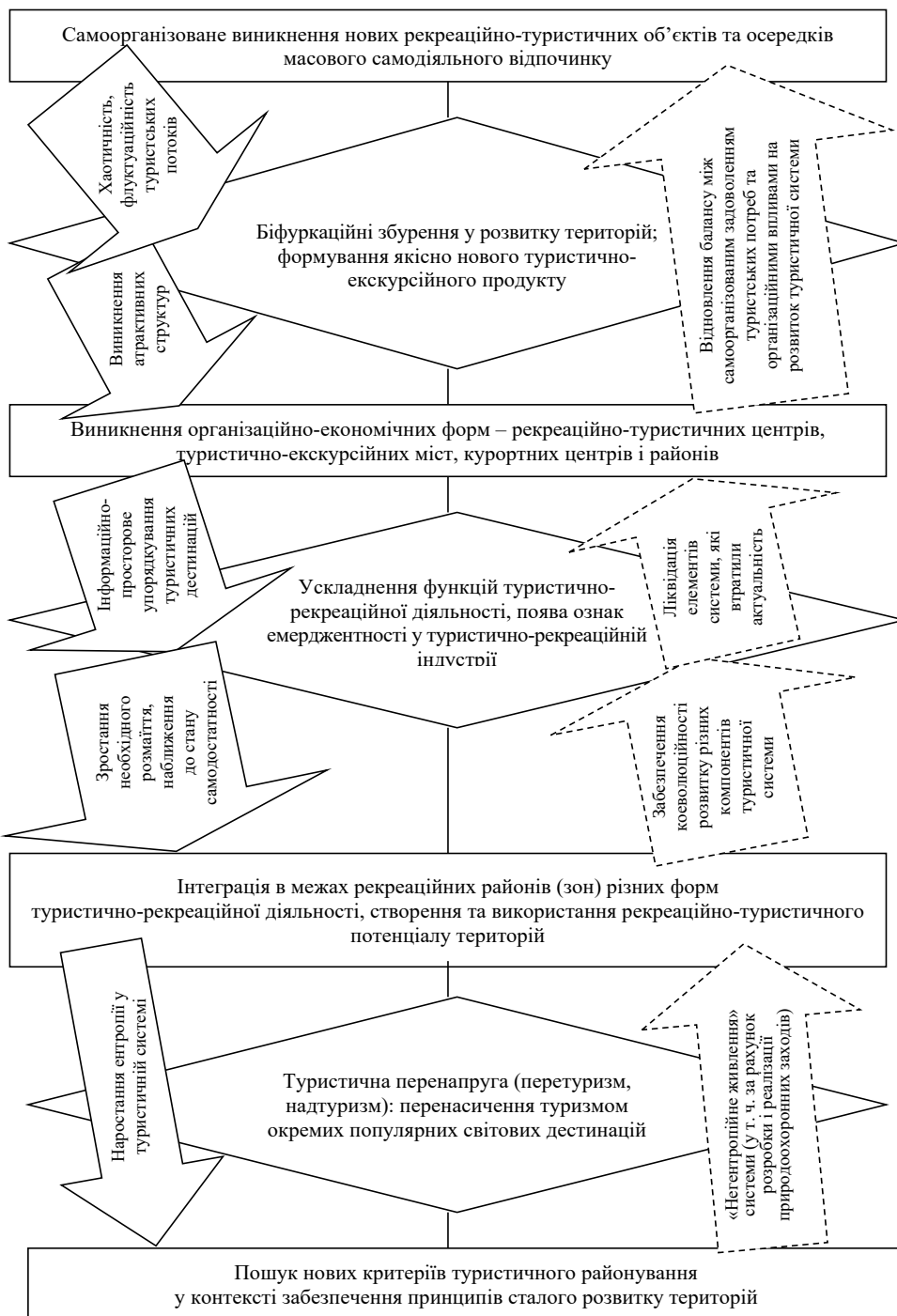

Рис. 2. Синергетичне трактування сутності туристичного районування як інформаційно-просторового впорядкування туристичних дестинацій
 Джерело: авторська розробка

но-просторовому впорядкуванню з'являється якісно новий туристично-екскурсійний продукт. Головна відмінність туристично-рекреаційної діяльності на цих рівнях полягає в ускладненні її функцій: відпочинок доповнюється пізнавально-розважальними і лікувально-оздоровчими функціями; виробництво туристичного продукту формує мережу його поширення та реалізації; сфера обслуговування все більше орієнтується на мережу установ і закладів рекреаційно-туристичної діяльності.

Будь-яке ускладнення системи супроводжується підвищенням рівня її суб'єктності і інформаційної природи. Відповідно, у туристичній системі досягається ефект необхідного розмаїття форм і методів ведення туристичної діяльності, створюються передумови для отримання синергетичного ефекту, коли результат взаємодії елементів інтегрованої системи перевищує суму ефектів від автономного функціонування кожного елемента. Це ефекти усупільнення ресурсів, процесів або компетенцій, вони також відомі як агломеративні, мультиплікативні ефекти, ефекти масштабу [16, с. 59–60].

На рівні рекреаційних районів (зон) спостерігається ще одна принципова трансформація функцій рекреаційно-туристичної діяльності. Головна функція таких таксонів полягає у формуванні передумов і чинників рекреаційно-туристичної діяльності, створенні та використанні рекреаційно-туристичного потенціалу територій. Іншими словами, на зміну самоорганізаційним тенденціям приходять організуючі впливи на систему. Усі попередні форми рекреаційно-туристичної діяльності інтегровані в межах рекреаційних районів (зон) і підлягають відповідному плануванню й управлінню [9, с. 219].

На нашу думку, усі ці тенденції сприяють підвищенню рівня цілісності, інтегрованості туристичних систем, що з погляду синергетичної методології веде до їх поступового занепаду. Зокрема, у системі поступово наростає ентропія у вигляді неупорядкованості у культурному (зміна стилю життя місцевого населення), природному (прояви рекреаційної дигресії) та економічному (зниження рентабельності надання туристичних послуг) середовищі. У цьому контексті вживається поняття «перенасичення дестинацій» (перетуризм, надтуризм), що передбачає неконтрольоване розширення туризму через надмірне зростання відвідувачів і створення значних сезонних пікових періодів в окремих дестинаціях, що призводить до вимушених негативних змін у стилі життя, зменшення доступу до зручностей, зростання вартості життя для місцевого населення, посилення впливу на комунікації й довкілля та порушення місцевої автентичності [4]. Перевищення критично допустимого рекреаційного навантаження території може призвести до негативної синергії, що означає не лише відсутність ефекту відновлення сил, а й накопичення негативних емоцій, стресових станів, потенційну шкоду для здоров'я людей, а також збитки для суб'єктів господарської діяльності.

Кожна система, намагаючись зберегти стійкість, протидіє ентропії через інформаційну активність, що означає залучення негативної ентропії. Перш за все, необхідно забезпечити дотримання принципу коеволюційності розвитку економічних, соціальних та природних компонентів складної туристичної системи. Так, інструментами подолання наростаючої ентропії природних процесів можуть виступати заходи з рекреаційного природокористування, функціональне зонування рекреаційних територій, визначення допустимого рекреаційного навантаження, раціональна просторово-територіальна організація рекреаційних закладів тощо. Для протидії «ентропії соціально-культурного життя» доцільно дбати про збереження культурної самобутності народів і підвищення якості туристичного продукту. Економічну ентропію можна подолати за рахунок створення належних умов для реалізації комерційних інтересів господарюючих суб'єктів у межах туристичної дестинації. Так відбуватиметься відновлення балансу між самоорганізованим задоволенням туристських потреб та організаційними впливами на розвиток туризму.

Основними ознаками виділення туристично-рекреаційних районів є: 1) характер туристично-рекреаційної спеціалізації та рівень освоєності району; 2) наявність рекреаційно-туристичних ресурсів та їх територіальні сполучення; 3) наявність територій рекреаційно-туристичного призначення та їхня роль у загальній структурі землекористування; 4) транспортно-географічне розташування та доступність району; 5) географія туристично-рекреаційних потоків та їх інтенсивність; 6) виробничі та економічні зв'язки рекреаційно-туристичних підприємств з іншими галузями; 7) наявність регіонального центру з розвинутою соціальною інфраструктурою [6; 7, с. 166].

Нестійкість туристичного районування пояснюється відносним динамізмом розглянутих ознак. Оскільки основні характеристики туристичної системи змінюються в часі, їй властива квазістаціонарність, що означає мінливість, динамічність систем на тривалому проміжку часу, їх здатність відтворювати та нарощувати власні параметри складності [15, с. 43].

Найстабільнішим є характер туристично-рекреаційної спеціалізації, тому що він зумовлений ресурсами. Міра освоєння району багато в чому залежить від туристичної політики щодо туризму: за підтримки його з боку місцевої адміністрації в районі може різко збільшитися кількість підприємств відпочинку. Географія туристичних потоків пов'язана з поєднанням унікальних рекреаційних ресурсів і популярністю території на туристичному ринку. Однак під впливом зовнішніх обставин (політична нестабільність, економічне неблагополуччя) приплив туристів може падати або, навпаки, мода на екзотичні тури може сприяти розвитку туризму в малоосвоєних районах.

Зміна районуотворюючих чинників пояснюється необхідністю уточнення туристичного районування, адже його схема є відображенням певного етапу в розвитку територіальної організації туристично-рекреаційної діяльності. До нових ознак слід віднести: забезпеченість населення сучасними закладами відпочинку; спеціалізовану кадрову забезпеченість території (ступінь зайнятості населення в туристичній індустрії, кількість навчальних закладів туристичного профілю); рівень сервісу і кваліфікацію обслуговуючого персоналу; статистичний облік наявних туристських потоків і визначення передумов для формування таких потоків у майбутньому; економічну роль туризму для певного району (розмір надходжень до бюджету від туризму, витрати на розвиток туристичної інфраструктури, загальний економічний ефект від туризму) [7, с. 163].

Головним принципом туристично-рекреаційного районування є врахування ступеня розвитку туристичних і рекреаційних функцій територій, тобто концентрації підприємств відпочинку й туризму. Водночас таке районування є комплексним (рис. 3) і базується на поєднанні різних аспектів: фізико-географічного (райони виділяють на основі висотної поясності і широтної зональності, кліматичних умов, медико-біологічних характеристик); історичного (аналіз територіальної організації туристично-рекреаційного господарства і прогнозування його розвитку); соціального (районування підпорядковане забезпеченню оптимального функціонування туристично-рекреаційних систем); економічного (аналіз рівня економічного розвитку території, цін на туристичні і рекреаційні послуги, попиту й пропозиції); екологічного (створення умов для раціонального використання туристично-рекреаційних ресурсів) [7, с. 162].

У туристичному районуванні слід дотримуватися загальногеографічних принципів: об'єктивності, багатоаспектності, ієрархічності, конструктивності [7, с. 162–163; 11, с. 434]. Окремо виділяють принципи державного регулювання туристично-рекреаційного районування: 1) економічний принцип, що розглядає туристично-рекреаційний регіон як спеціалізовану частину туристично-рекреаційного комплексу країни з визначеним складом допоміжних і обслуговуючих виробництв; 2) національний принцип, що враховує національний склад населення туристично-рекреаційного регіону, його історично сформовані особливості праці й побуту; 3) адміністративний принцип,

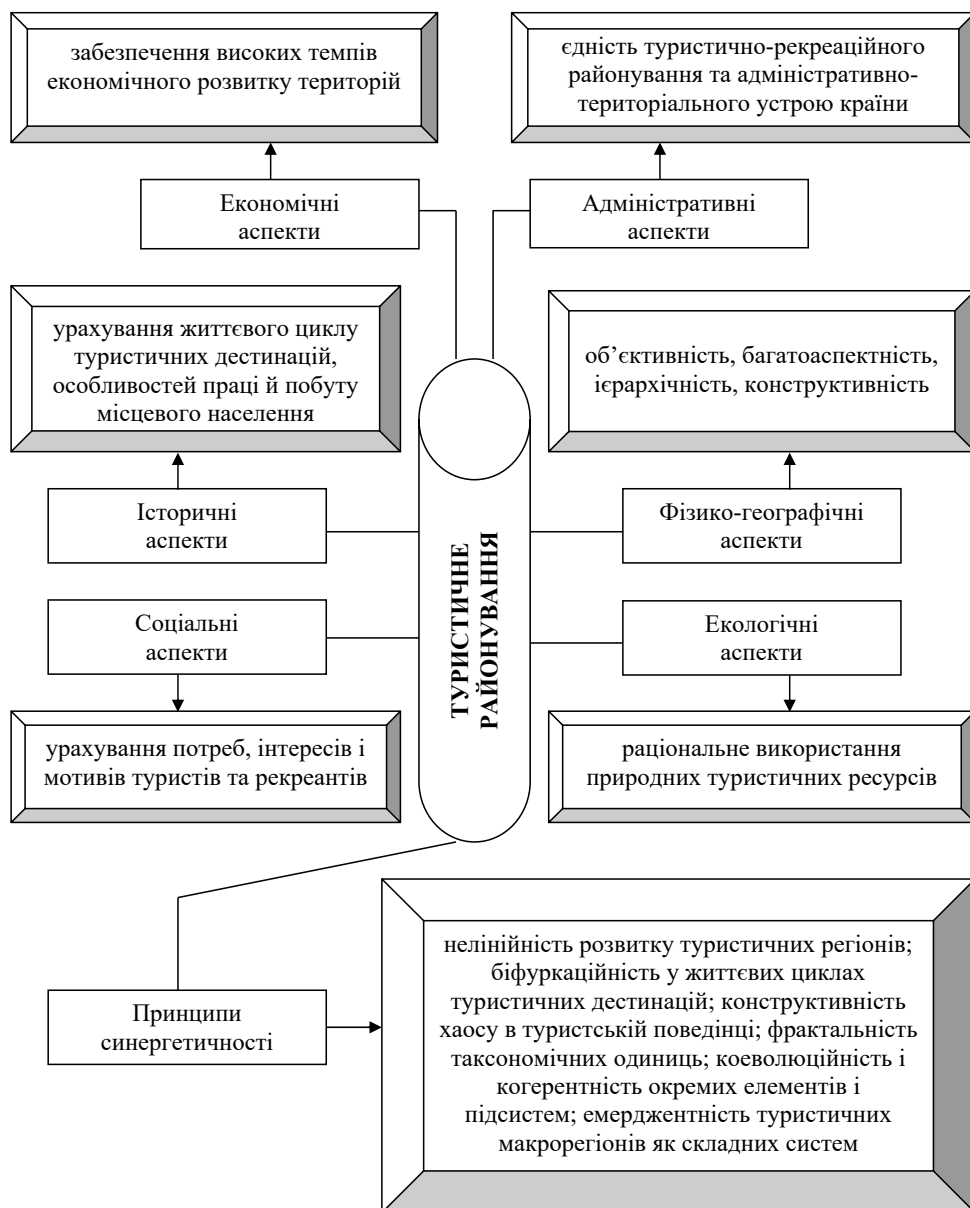

Рис. 3. Основні принципи туристичного районування

Джерело: складено автором із використанням [7; 10; 11; 15; 16]

що визначає єдність туристично-рекреаційного районування та адміністративно-територіального устрою країни [10, с. 205–206].

Отже, туристично-рекреаційне районування території має певну специфіку, оскільки воно базується не лише на наявних курортно-рекреаційних та історико-культурних ресурсах, а й повинне враховувати фізико-географічні особливості, економічне районування тощо [7, с. 166]. Поряд з оцінюванням туристичного потенціалу

територій пропонуємо виконувати аналіз синергетичного потенціалу туристичної системи – її здатність демонструвати стрибкоподібне зростання якості задоволення туристських і рекреаційних потреб в умовах найповнішого використання наявних природних і історико-культурних ресурсів, матеріально-технічних, фінансово-інвестиційних, організаційно-економічних, інтелектуальних та інших чинників розвитку туризму з одночасною реалізацією комерційних інтересів господарюючих суб'єктів та дотриманням природоохоронних норм.

Важливим критерієм успішності туристичного районування можна вважати досягнення ефекту «просторово-галузевого синергізму» в туризмі, що означає суттєве прискорення темпів соціально-економічного розвитку територій, досягнуте завдяки раціональному розміщенню об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури, налагодженню інтеграційних зв'язків між господарюючими суб'єктами, дотриманню балансу інтересів місцевого населення й туристів, а також вимог природоохоронної діяльності в рамках чітко окресленої туристичної дестинації. Просторово-інформаційне впорядкування туристичних дестинацій дає змогу: виділяти нові рекреаційно-туристичні райони та вчасно здійснювати реорганізацію існуючих; виявляти нові туристично-рекреаційні ресурси й інші передумови для розвитку туризму в ще не освоєних місцевостях; переносити досвід розвитку туризму й рекреації з одних районів до інших; оперативно реагувати на зміни у туристському попиті та ставленні місцевих мешканців до збільшення туристських потоків; створювати умови для мультиплікативного нарощування переваг та нейтралізації ризиків туристичного бізнесу в певному регіоні; оперативно впроваджувати інноваційні технології створення туристичного продукту; підтримувати «екологічну чистоту» туристичних дестинацій тощо.

Висновки. У функціонуванні туристичних дестинацій часто спостерігаються ознаки «туристичної перенапруги», що означає наростання ентропії, хаотичності, невпорядкованості певних функцій, процесів, елементів. Різноманітні флуктуаційні впливи можуть непередбачуваним чином змінювати характер регіональної спеціалізації, рейтинг рекреаційних осередків і туристично-екскурсійних міст, спрямованість «ландшафтно-маршрутних коридорів». Протилежною тенденцією є збільшення негативної ентропії, орієнтованої на оптимізацію туристських потоків та зниження навантаження на окремі території. У цьому контексті туристичне районування може стати своєрідною точкою біфуркації у процесі розвитку території, наприклад принципово змінивши стратегічні пріоритети розвитку, міжгалузеві пропорції та спеціалізацію (зміна статусу з «не туристичної» на «туристичну»). Таке районування асоціюється з виведенням туристичних систем різного ієрархічного рівня на найбільш вирашений атрактор, що, по суті, означає виявлення привабливих для туристів об'єктів і створення відповідної інфраструктури (тобто, забезпечення руху до встановлених цілей розвитку туристичної галузі). Раціональне туристичне районування має спиратися на принципи сталого розвитку територій, емерджентності, поєднання тенденції організації і самоорганізації, результати аналізу синергетичного потенціалу системи та прогнозування перспектив досягнення «просторово-галузевого синергізму» в рамках окремої туристичної дестинації.

Перспектива подальших досліджень полягає у необхідності розроблення методичного інструментарію для оцінювання синергетичного потенціалу туристичної системи та ефекту «просторово-галузевого синергізму».

Список використаних джерел:

1. Бейдик О.О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України : автореф. дис. ... докт. географ. наук : 11.00.02 ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2004. 36 с.
2. Скляр Г.П., Карпенко Н.М. Сталий розвиток сфери туризму на засадах партнерства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 2. С. 126–130.

3. Ткач У.В. Сталлий розвиток туристичної сфери регіону: теоретичний базис та умови становлення. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2019. № 3. С. 67–74.
4. Охріменко А.Г., Опанасюк Н.А. Перенасичення дестинацій як сучасна тенденція розвитку туризму. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7511> (дата звернення: 01.06.2021).
5. Осітнянко Д.О., Примак Т.Ю. Впровадження принципів сталого розвитку в туристичній індустрії. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7612> (дата звернення: 01.06.2021).
6. Гайда Ю.І., Ллюк В.І. Туристично-рекреаційне районування України: емпірично-статистичний підхід. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7645> (дата звернення: 01.06.2021).
7. Горун В.В. Аналіз теоретико-концептуальних основ рекреаційного районування. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія»*. 2012. № 1. С. 161–169.
8. Мілінчук О.В., Горшкова Л.О. Зарубіжний досвід туристичного районування: приклад Болгарії. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 52 (1). С. 41–48.
9. Ніколасва О.І. Форми територіальної організації рекреаційного господарства регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*. 2017. Вип. 7. С. 215–220.
10. Романова А.А., Щепанський Е.В. Районування як інструмент ефективного стратегічного управління розвитком туристичної індустрії країни. *Університетські наукові записки*. 2018. № 1. С. 200–213.
11. Шулик В.В. Про рекреаційне районування території України. *Коммунальное хозяйство городов*. 2007. № 76. С. 431–440.
12. Ткачук Л. Сутність туризму як багатоаспектного суспільного явища. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Географія»*. 2017. Вип. 1–2(66–67). С. 109–113.
13. Goeldner C.R., Ritchie J.R.B. *Tourism: principles, practices, philosophies*. N.Y. : John Wiley & Sons, 2009. 657 p.
14. Гаврилюк А.М. Теоретико-методологічні аспекти обґрунтування феномену туризму як соціального інституту держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Державне управління»*. 2018. Т. 29(68). № 3. С. 34–39.
15. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін : монографія. Київ : Знання, 2008. 431 с.
16. Коваленко С.І. Розвиток концепції синергізму в економіці кластерних промислових систем. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. № 1. С. 55–65.

References:

1. Beidyk O.O. (2004) Metodologhija ta metodyka analizu rekreacijno-turystyckjykh resursiv Ukrainy [Methodology and methods of the recreational and tourist resources analysis of Ukraine] (PhD Thesis), Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv.
2. Skljjar Gh.P., Karpenko N.M. (2013) Stal'jy rozvytok sfery turyzmu na zasadakh partnerstva [Sustainable development of tourism based on partnership]. *Naukovyj visnyk Poltavskjogho univertsytetu ekonomiky i torghivli. Serija "Ekonomichni nauky"* [Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Economic Sciences], no. 2, pp. 126–130.
3. Tkach U.V. (2019) Stal'jy rozvytok turystychnoji sfery regionu: teoretynnyj bazys ta umovy stanovlennja [Sustainable development of the region's tourism sphere: theoretical basis and conditions of establishment]. *Aktualjni problemy innovacijnoji ekonomiky* [Actual problems of innovative economy], no. 3, pp. 67–74.
4. Okhrimenko A.Gh., Opanasiuk N.A. (2019) Perenasychennja destynacij jak suchasna tendencija rozvytku turyzmu [Overtourism as a current trend of tourism development]. *Efektivna ekonomika* [Efficient Economy] (electronic journal), no. 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7511> (accessed 01 June 2021).
5. Ositnyanko D.O., Prymak T.Ju. (2020) Vprovadzhennja pryncypiv stalogho rozvytku v turystychnij indusriji [Implementation of sustainable development principles to the tourism industry]. *Efektivna ekonomika* [Efficient Economy] (electronic journal), no. 1. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7612> (accessed 01 June 2021).

6. Hayda Ju.I., Iliuk V.I. (2020) Turystychno-rekreacijne rajonuvannja Ukrainy: empirychno-statystychnyj pidkhid [Tourist and recreation zoning of Ukraine: empirical-statistical approach]. *Efektivna ekonomika* [Efficient Economy] (electronic journal), no. 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7645> (accessed 01 June 2021).

7. Gorun V.V. (2012) Analiz teoretyko-konceptualjnykh osnov rekreacijnogho rajonuvannja [Analysis of theoretical and conceptual foundations of recreational zoning]. *Naukovi zapysky Ternopil'skogo nacional'nogho pedagoghichnogho universytetu imeni Volodymyra Ghnatjuka. Serija "Gheoghrafija"* [The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Geography], no. 1, pp. 161–169.

8. Milinchuk O.V., Horshkova L.O. (2020) Zarubizhnyj dosvid turystychnogho rajonuvannja: pryklad Bolghariji [Foreign experience of tourist zoning on the example of Bulgaria]. *Prychornomorski ekonomichni studiji* [Black Sea Economic Studies], vol. 52 (1), pp. 41–48.

9. Nikolaeva O.I. (2017) Formy terytorialnoji orghanizaciji rekreacijnogho ghospodarstva regionu [Forms of the territorial organization of the region recreational economy]. *Naukovyj visnyk Kherson'skogo derzhavnogho universytetu. Serija "Gheoghrafichni nauky"* [Scientific Bulletin of Kherson State University. Geographical Sciences], vol. 7, pp. 215–220.

10. Romanova A.A., Shchepanskiy E.V. (2018) Rajonuvannja jak instrument efektyvnogho strategichnogho upravlinnja rozvytkom turystychnoji industriji krajiny [Zoning as an Instrument of Effective Strategic Management of the Development of the Tourism Industry of the Country]. *Universytetski naukovi zapysky* [University Scientific Notes], no. 1, pp. 200–213.

11. Shulyk V.V. (2007) Pro rekreacijne rajonuvannja terytoriji Ukrainy [About recreational zoning of the territory of Ukraine]. *Kommunalnoe khozjajstvo ghorodov: nauchno-tekhnycheskyj sbornyk* [Communal Economy of Cities: Scientific and Technical Collection], no. 76, pp. 431–440.

12. Tkachuk L. (2017) Sutnistj turyzmu jak baghatoaspektnogho suspil'nogho javysshha [Tourism as a multidimensional phenomenon]. *Visnyk Kyiv'skogo natsional'nogho universytetu. Serija "Geografiya"* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography], vol. 1–2 (66–67), pp. 109–113.

13. Goeldner C.R., Ritchie J.R.B. *Tourism: principles, practices, philosophies*. N.Y: John Wiley & Sons, 2009. 657 p.

14. Ghavryljuk A.M. (2018) Teoretyko-metodologhichni aspekty obgruntuvannja fenomenu turyzmu jak social'nogho instytutu derzhavy [Theoretical and methodological aspects of the foundation of tourism phenomenon as a social institution of the state]. *Vcheni zapysky Tavrijskogo nacional'nogho universytetu imeni V.I. Vernads'kogho. Serija "Derzhavne upravlinnja"* [Scientific Notes of V.I. Vernadsky Taurida National University. Public Administration], vol. 29 (68), no. 3, pp. 34–39.

15. Ghrazhevsjka N.I. *Ekonomichni systemy epokhy ghlobalnykh zmin* [Economic Systems of the Era of Global Change]. Kyiv: Znannja. (in Ukrainian)

16. Kovalenko S.I. (2016) Rozvytok koncepciji synerghizmu v ekonomici klasternykh promyslovykh system [The development of synergism conception in the economy of cluster industrial system]. *Visnyk socialjno-ekonomichnykh doslidzhenj* [Socio-economic Research Bulletin], no. 1, pp. 55–65.